

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

наша СЛОВА.pdf

Чацвёрты год выдання

№ 52 (208) 24 снежня 2025 г.

З Калядамі і Божым Нараджэннем!

Божае Нараджэнне...
Міг трыумфальны святасці.
Моцнае душ узрушэнне.
Выбух вялікай радасці.
Над юдэйскім узгоркам
і над паганскай ерассю
ты, Бетлеемская Зорка,
яскравым агнём загарэлася.
Свет навакол азарыўся —
светла і потым станецца.
Цуд найвялікшы адбыўся
у занябанай стаенцы.
Точыцца холад зімовы.
Яселькі сенам засланыя.
Хіляцца самі галовы
перад Нябесным Пасланнікам.
Божае Нараджэнне —
душы зазямліце, як люстры.
Выратаванне-збавенне
для беспрасветнага людства.
Самая суперпадзея,
неверагодная ў светласці.
Ясніцца наша надзея
ў ачалавечанай вечнасці.

Мар'ян Дукса.

Бетлеемскае святло Шлях да Беларусі

Гісторыя Бетлеемскага агню міру распачалася ў Аўстрыі ў 1986 годзе, калі супрацоўнікі мясцовай радыё-кампаніі "ORF" захацелі аддзячыць ахвярадаўцам дабрачыннай акцыі "Святло ў цемры", падзяліўшыся з імі крыху іншым святлом - святлом з Бетлеема.

Спачатку гэтая ініцыятыва не планавалася як штогадовая, але праз некаторы час знайшла водгук у сэрцах людзей і цяпер з'яўляецца міжнароднай каляднай традыцыяй.

У 1989 годзе скаўцкі рух упершыню прымае актыўны ўдзел у акцыі па распаўсюджванні Бетлеемскага агню. І калі спачатку гэта былі толькі скаўты з Аўстрыі, то з цягам часу ініцыятыва пашырылася і на іншыя краіны.

Дык адкуль жа бярэцца Бэтлеемскі агонь?

Бетлеемскі агонь запальваецца дзіцём або падлеткам ад адной з 15 нязгасных лампад, якія месцяцца непасрэдна ў гроте Нараджэння Пана ў Бетлееме. Пасля гэтага святло спецыяльным авіярэйсам дастаўляецца ў Аўстрыю, адкуль і распаўсюджваецца ў розныя краіны свету.

Цікава, што ў Аўстрыі актыўны ўдзел у распаўсюджванні Бетлеемскага святла прымаюць таксама Аўстрыйскія чыгункі, і таму на буйных станцыях ёсць адмы-

Бетлеемскае святло. Шлях да Беларусі

словыя месцы, дзе можна забраць з сабой Бетлеемскі агонь.

У гэтым годзе

У 2025 годзе, нягледзячы на ўзброены канфлікт на Блізкім Усходзе, удалося запаліць Бетлеемскае святло супакою. У пачатку лістапада гэта зрабіў 11-гадовы хлопц Джэрыс Фадзі Хіер, які паходзіць з сям'і хрысціян у Бетлееме.

А ўжо ў Аўстрыі 13-гадовы Фларыян Міттэр з Фордэрвайсэнбаха прыняў гэтае святло міру і адначасова служэнне ў якасці "Дзіцяці святла міру" (ням. Friedenslichtkind).

19 лістапада 2025 года Фларыян перадаў Бетлеемскі агонь для Папы Льва XIV пасля Генеральнай аўдыенцыі ў Ватыкане. І, такім чынам, Леў XIV стаў чацвёртым пасля святога Яна Паўла II, Бенедыкта XVI і Францішка Папам, які прыняў святло з Бетлеема.

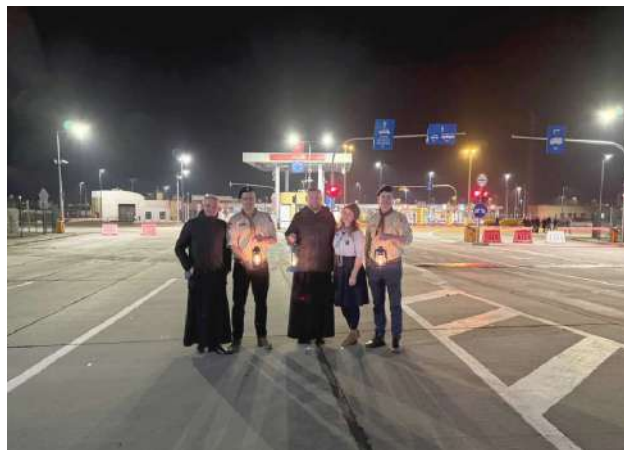
А ў Беларусі?

У 1998 годзе Бетлеемскі агонь быў першы раз афіцыйна дастаўлены ў нашу краіну. Сюды ён трапіў ад польскіх скаўтаў, якія бяруць яго непасрэда ў Вене падчас вялікай міжнароднай скаўцкай імпрэзы.

У Беларусі асноўную ролю ў распаўсюджванні Бетлеемскага агню сярод каталіцкіх парафій і ўстановаў адыгрываюць каталіцкія скаўткі і скаўты, якія робяць гэта з 2008 года. Сёлета да гэтага спрычыніліся скаўцкія адзінкі з Віцебска, Гародні, Жодзіна, Івянца, Менска і Полацка.

У гэтым годзе святое полымя прыбыло ў Беларусь праз ізноў адкрыты пункт пропуску "Кузніца-Брузгі", дзе яго з рук у рукі перадалі беларусам польскія скаўты.

Увечар 17 снежня на нейтральнай тэрыторыі паміж Польшчай і Беларуссю адбылася ўрачыстая цырымонія перадачы святога Бетлеемскага агню ад польскіх скаўтаў сваім беларускім калегам, паведаміла прэс-служба Гарадзенскай епархіі Рымска-каталіцкага касцёла ў Беларусі. Перадача была поўная сімвалічнага сэнсу:

полымя сімвалізуе яднанне народаў, імкненне да міру і згоды, у тым ліку і ва ўмовах напружаных адносінаў паміж дзяржавамі Польшча і Беларусь, але адвечных братэрскіх адносінаў паміж польскім і беларускім народамі.

Агонь з Бетлеема прывезлі ў Кафедральны касцёл Францішка Ксаверыя ў Гародні ўвечар 18 снежня і ўрачыста ўнеслі ў храм.

- Сёлета гэтая падзея, магчыма, адчуваецца больш значнай у першы раз пасля таго, як былі зачынены межы. Агонь прывезлі не проста на машыне, а перадалі яго з рук у рукі як сімвал і знак міру, любові, супакою, - адзначыў пробашч Кафедральнага касцёла імя Францішка Ксаверыя ў Гародні Ян Кучынскі.

Гэты храм ужо амаль 30 гадоў першым у краіне прымае Бетлеемскі агонь. Шмат гадоў цырымонія перадачы полымя праходзіла на нейтральнай паласе ў пункце пропуску. У апошнія шэсць гадоў спачатку з-за ковідных абмежаванняў, пазней - з-за зачыненых памежпераходаў па агонь даводзілася ездзіць у суседнія краіны, стаяць у чарзе на мяжы і прывозіць яго на машыне ў Беларусь.

У галоўным каталіцкім храме Гародні падчас набажэнства полымя прыняў біскуп Гарадзенскай каталіцкай дыяцэзіі Уладзімір Гуляй. Ён запаліў вялікую свечку, якая будзе стаяць недалёка ад галоўнага алтара на століку, каб ад яе змаглі запаліць лампадкі вернікі.

У гэты ж вечар лампадкі з Бетлеемскім агнём адправіліся ў розныя куткі Беларусі. У гэтым годзе каталіцкія скаўты спланавалі іх даставіць у 150 рымска-каталіцкіх і грэка-каталіцкіх прыходаў. 19 снежня Бетлеемскі агонь быў дастаўлены ў Архікафедральны касцёл Імя Найсвяцейшай Панны Марыі ў Менску.

Па традыцыі, вернікі імкнуцца да Каляд прынесці ў хату запалены ад Бетлеемскага агню лампадкі, хтосьці прыносяць агонь да куцці, каб запаліць ад яго свечку на покуці ці на стале.

Паводле СМІ.

Фота прэс-службы Гарадзенскай дыяцэзіі Рымска-каталіцкага касцёла ў Беларусі.

Навіны Германіі

Каляды ў Германіі

У 2025 годзе Каляды ў Германіі святкуюцца 25 і 26 снежня (Першы і Другі дзень Каляд), а 24 снежня - прырададзень Каляд, з традыцыйнымі кірмашамі, глінтвейнам і сямейнымі вячэрамі, з падрыхтоўкай да свята, якая пачынаецца за некалькі тыдняў да гэтага, і каляднымі вакацыямі для школьнікаў з 23 снежня па 3 студзеня.

Асноўныя даты Каляд 2025:

24 снежня (Heiligabend): Прырададзень Каляд, сямейная вячэра, уручэнне падарункаў пасля вячэры, крамы працуюць да абеду.

25 снежня (Erster Weihnachtstag): Першы дзень Каляд, дзяржаўны выходны па ўсёй Германіі.

26 снежня (Zweiter Weihnachtstag): Другі дзень Каляд (Дзень святога Штэфана), дзяржаўны выходны па ўсёй Германіі.

Каляды (ням. Weihnachten - літар. "Святыя ночы"), самы буйны і значны ў гадавым цыкле свят як у каталіцкім, так і пратэстанцкім свеце, у Германіі з'яўляецца самым чаканым, таямнічым і любімым, святам сям'і і дзяцей, душэўнай атмасферы бацькоўскай хаты і хрысціянскай веры. Упершыню нямецкія калядныя звычаі былі зафіксаваны ў працы філосафа і германіста XIX стагоддзя Аляксандра Тыле "Гісторыя нямецкіх Каляд" (1893). Нямецкія Каляды - не асобнае свята, вакол яго групуецца цэлы комплекс зімовых свят, злучаных з чатырохтыднёвым перыядам адвэнту, які папярэднічае Калядам, і посткалядным перыядам.

На час адвэнту ў Германіі прыпадае шэраг свят, прысвечаных хрысціянскім святым, якія аж да другой паловы XX стагоддзя сустракалі ў сельскай мясцовасці з шумнымі гулямі, паяцамі і аграрна-магічнымі абрадамі:

Дзень святога Андрэя (30 лістапада), святой Барбары (4 снежня), святога Мікалая (6 снежня), святой Люцыі (13 снежня) і святога Тамаша (21 снежня). З гэтымі днямі звязана вялікая колькасць прыкмет, звычайў і відаў варажбы. У каталіцкіх абласцях Германіі дзень святога Мікалая па сваёй папулярнасці не саступае самім Калядам. У першапачатковай версіі традыцый дня святога Мікалая ён, лагодны біскуп з доўгай сівой барадой і пазалочаным жазлом, прыходзіў у хаты, каб даведацца ў бацькоў пра паводзіны дзяцей, высвятляў, ці ведаюць дзеці малітвы і спевы, адорваў паслухмяных і біў розгамі неслухаў. Акрамя таго, на дзень святога Мікалая праводзілася пераапананне, галоўнымі персанажамі якога былі слуга Рупрахт і асёл. У сучаснай Германіі ў дзень святога Мікалая дораць падарункі і ўладкоўваюць дробныя неспадзеўкі, а святы Мікалай часцей выконвае сваю перадкалядную выхаваўчую місію ў рэкламных мэтах на

Падарунак да Дня Святога Мікалая

Адвэнтавы (Калядны) вянок

калядных кірмашах. У пратэстанцкіх раёнах Германіі адорванне дзяцей на дзень святога Мікалая адбываецца звычайна без з'яўлення самога святога і таемна: бацькі пакідаюць невялікія падарункі (яблык, арэхі, слодычы, цёплыя рэчы, маленькія цацкі) у ноч на 6 снежня ва ўмоўным месцы: на талерцы на падваконніку, за комінам, у падвешаных чаравіках, шкарпэтках ці панчохах. Важным элементам перадкаляднай пары ў немцаў-католікаў з'яўляецца калядная батлейка.

Калядныя кірмашы ў залежнасці ад рэгіёна носяць самыя розныя назвы (ням. Weihnachtsmarkt, нем. Adventsmarkt, нем. Christkindlmarkt і нем. Striezelmarkt), але з'яўляюцца абавязковым элементам перадкаляднай абраднасці па ўсёй Германіі і ўвасабленнем камерцыялізацыі

брэнду нямецкіх Каляд: на іх ідзе гандаль спецыфічнымі для гэтага часу глінтвейнам і пуншам, пернікамі і сасіскамі, а таксама іншымі прадуктамі сілкавання і напоямі хатняй нямасавай вытворчасці. Калядны кірмаш абавязкова ўладкоўваюць на цэнтральным пляцы горада, але ў буйных гарадах працуюць і дадатковыя лакальныя ці тэматычныя калядныя кірмашы, яны ўжо даўно зарэкамендавалі сябе ў якасці месца сустрэч са сваякамі, сябрамі і знаёмымі, каб адчуць надыходзячае свята. У XIX стагоддзі на кірмашах звычайна прадаваліся калядная выпечка, ёлачныя і дзіцячыя цацкі. Галоўнымі сярод калядных кірмашоў лічыліся нюрнбергскі і дрэзданскі. Штрыцельмаркт у Дрэздане знакаміты разьбянымі драў-

Штрыцельмаркт у Дрэздане

лянымі цацкамі з Рудных гор, вяршковымі чалавечкамі і штоленамі.

У Нюрнбергу на калядным кірмашы, традыцыйным сувенірам якога лічыцца сусальны анёл, таксама гандлявалі самымі разнастайнымі рамеснымі таварамі,

Нюрнбергскія пернікі

цацкамі, фірмовымі пернікамі і тымі ж вяршковымі чалавечкамі.

Апроч знакамітага дрэзданскага штолена на драж-

Штолен

джавым цесце і яго рэгіянальных мюнхенскага, вестфальскага, эрфуртскага і брэменскага аналагаў і фігурных пернікаў у перадкалядны перыяд у Германіі папулярная звычайна хатняя дробная фігурная выпечка "плецхен" з

Каляднае печыва плецхен

пясочнага цеста з глазурай. У Паўночнай Германіі на Каляды па традыцыі пякуць печыва "стэпавы пясок". Характэрныя калядныя выемкі для цеста звычайна маюць форму ёлкі, паўмесяца з тварам, бетлеемскай зоркі, анёла ў даўгакрысым адзенні, званка, сэрца і шасціканцовай зоркі. Для гатовага печыва ў нямецкай хаце звычайна прадугледжана адмысловая святочная страва. Плецхен звычайна падаюць да звычайнай для немцаў пасляабедзеннай кавы ў адвэнтскія нядзелі, стол пры гэтым упрыгожваюць калядным вянкам з яловых галінак з чатырма свечкамі па колькасці нядзель і тыдняў у адвэнт. Свечкі і святло ў цэлым як дэкаратыўны элемент іграе вялікую ролю ў каляднай абраднасці для надання атма-

сферы свята і сямейнай выгоды. Апроч свечак і гірлянд у афармленні гасцёвень немцы надаюць адмысловую ўвагу вокнам: у іх выстаўляюць драўляныя калядныя постаці, цацкі, падсвечнікі, іх асвятляюць гірляндамі лямпачак, традыцыйнымі драўлянымі аркамі з электрычнымі ці васковымі свечкамі ці каляднымі пірамідамі, родам з саксонскіх Рудных гор. У Саксоніі традыцыйным элементам упрыгожвання калядных пірамід і арак-падсвечнікаў з'яўляецца "стружкавае дрэва". Гэты рэгіён з сярэдзіны XIX стагоддзя славіцца разьбяной драўлянай каляднай цацкай, асабліва ў абліччы гарняка ці анёла, якія з'яўляюцца адначасова курільніцамі для араматычных свечак. Знакаміты шчаўкунок у форме салдата ці паліцыянта з казкі Э. Т. А. Гофмана таксама родам з Рудных гор, дзе колка арэхаў была неад'емным арыбутаам калядных вечароў. Папулярным у Германіі калядным упрыгожваннем з'яўляецца папяровая зорка Фрабеля.

Уласна Каляды ў Германіі аб'ядноўваюць тры дні: вечар 24 снежня - куцця, 25 снежня - Каляды, першы дзень Каляд і 26 снежня - Дзень святога Штэфана, другі дзень Каляд. Падрыхтоўка каляднага стала пачынаецца напярэдадні куцці - 23 і 24 снежня. Нягледзячы на багацце паўфабрыкатаў, пры падрыхтоўцы калядных страў немцы аддаюць перавагу традыцыйныміспосабам. У куццю ў хатах робяць уборку, усталяўваюць калядную ёлку, якую пасля наведвання царквы бацькі прыбіраюць за зачыненымі дзвярамі ўпотаі ад дзяцей і выкладваюць падарункі. Упрыгожаная ёлка ў якасці галоўнага нацыянальнага арыбута Каляд у Германіі зацвердзілася ў эпоху першага аб'яднання Германіі ў 1870-х гадах. Першыя ўпрыгожванні каляднага дрэва былі ядомымі. Начная святочная вячэра пачынаецца пасля адорвання, яе завяршаюць традыцыйныя зімовыя заняткі ў гасцёўні: колка арэхаў, картачныя гульні, калядныя песні, у тым ліку знакаміты гімн "О, Tannenbaum". Калядная куцця яшчэ прыпадае на пост, таму на стол раней падавалі простыя нішчымныя стравы, напрыклад, карпа, але сучасныя немцы, паводле дадзеных апытання 2016 года, аддаюць перавагу бульбяному салату з венскімі сасіскамі. Гэтую сціплую страву, як паказваюць апытанні, падаюць на стол у куццю ў хатах ад траціны і да паловы апытаных. У такой традыцыі ў Германіі ёсць некалькі тлумачэнняў: яна нагадвае пра часы прадуктовага дэфіцыту ў паваенныя гады, акрамя таго, 24 снежня - працоўны дзень, і пакінуты час лепш выдаткаваць на ўпрыгожванне каляднай ёлкі, ды і вячэра павінна нагадваць пра беднату Панны Марыі і Юзафа. Першы і другі дні Каляд немцы таксама адзначаюць у коле сям'і і сваякоў: пасля сціплага сняданку і царкоўнай службы да святочнага абеду з тыповым калядным гусаком, бульбянымі клёцкамі і тушонай чырвоначаканнай капустай прыбываюць госці. Пасля абеду ідуць традыцыйныя "кава і пірог", а на вячэру звычайна падаюць халодныя закусачныя стравы і вянціліну.

Паводле СМІ.

Лідскі музей сярод лепшых

Лідскі гісторыка-мастацкі музей - лаўрэат Рэспубліканскага турыстычнага конкурсу "Пазнай Беларусь-2025" у намінацыі "Музей года" паднамінацыі "Раённыя (гарадскія) музеі".

ТК "Культура Лідчыны."

Згукі Дня беларускага пісьменства ў Лідзе

Лідскі літаратурны часопіс “Лірнік вясковы”

(Заканчэнне. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

У другім выпуску акрамя працягу аповесці “Двайнік” таксама змешчаны падборкі вершаваных і прэзаічных твораў. Змешчаны верш без аўтарства, трэба разумець, што аўтар сам Фларыян Амброс, прысвечаны Святу мора, нататка да ўгодкаў “Цуду на Вісле”, дзве часткі нарыса “Адраджэнне вёскі” і “Гавэнда “Лірніка вясковага” - своеасаблівая гутарка з чытачамі.

“Гавэнда Лірніка.

Паважаны чытач! Кожны з вас, бяручы ў рукі гэты часопіс і чытаючы яго, напэўна, задумваўся, чаму быў створаны “Лірнік вясковы” і чаму ён з’явіўся з такой назвай і ў такім фармаце? Многім з вас гэты часопіс вельмі спадабаўся, іншым ён не спадабаўся, а трэцяя абуралася ім. Што ж, людзі розныя, і густы розныя, а па-другое, цяжка ўсім дагадзіць. Таму “Лірнік” будзе выходзіць пастаянна ў адным і тым жа макеце і знешнім выглядзе, з адзінай зменай у тым, што рэдакцыя будзе ў кожным нумары выдзяляць месца для маёй гутаркі, у якой я буду даваць адказы тым, хто мне піша, тлумачыць розныя неадназначнасці і ўвогуле пісаць, каб запіўніць калонкі часопіса. Стоп. Я бачу, што ўжо зайшоў занадта далёка і пішу лухту. Злы чытач гатовы падумаць, што ў паважанага рэдактара “Лірніка” няма матэрыялу для друку. Ну, адразу растлумачу, што гэта не так. Матэрыял багаты, і той факт, што мая гісторыя ўбачыла свет, звязаны з многімі прычынамі і абставінамі. Раскажу вам пра адну з гэтых прычын: у мяне было вялікае непаразуменне з рэдакцыяй. Папершае, я пачну з сябе, гэта значыць, скажу некалькі слоў пра сябе. Ну, я (як я выглядаю, не мае значэння) - дастаткова таго, каб выглядаць з акна і прагна зазіраць у вокны корчмаў і іншых бараў ці рэстаранаў, і вы павінны ведаць, мяне з нараджэння завуць Лірнік Вясковы. Я быў адным з іх, ніхто мяне не ведаў, не бачыў і нічога пра мяне не казаў. Я адчуваў сябе шчаслівым. Я хадзіў з вёскі ў вёску і спяваў народныя песні, не клапацячыся ні пра якую палітыку, ні пра іншыя групы. Потым, у тым няшчасным 1938 годзе, “нечакана”, як кажа дзяўчына, я пачуў, што будзе выходзіць часопіс пад назвай “Лірнік вясковы”. Тое, што я не памёр, даведаўшыся пра гэта, тлумачыцца тым, што ў мяне было пры сабе два злотыя, і толькі гэта перашкодзіла мне скончыць жыццё самагубствам. Адным словам, я застаўся жывы. Дык вось, я бягу ў рэдакцыю і кажу на ўсю моц, пакуль сцены Гедыміна не задрыжалі ад страху:

- Прыведзіце сюды рэдактара!

- Для чаго? - пытаецца ў мяне пан, які быў у

рэдакцыі, дапытліва глядзячы на мяне.

- Трэба змяніць кірунак часопіса! Змяніць назву! І ўвогуле ўсё змяніць! З-за мяне!

- Вы вярнуліся з Бярозы? - пытаецца ў мяне пан. Я анямеў ад жаху. “Гэты чалавек нахабны”, - падумаў я. “Я злуюся, крычу, а ён можа спакойна гаварыць”. Не, я гэтага не зразумеў. Аднак, я лічу, што павінен гаварыць, таму паўтараю гэта на ўсю моц.

- Я не з Бярозы!

- Ну і што? - спакойна кажа пан. - Вы таксама не з Азона, бо вашы чаравікі... Ён сапраўды ўбачыў мае пальцы ў насах маіх чаравікаў - не, я хацеў напісаць “абутку”. Але заўвага падзейнічала на мяне, таму я спакойна адказаў:

- Так, я не з Азона, бо я ніколі не быў ні санатара, ні якім іншым боўдзілам.

- Дык хто вы, чорт вазьмі, такі? - кажа пан, і голас яго відавочна хвалюецца.

- Я - Вясковы Лірнік! - сказаў я, выпрастаўшыся ва ўвесь рост.

- Што? Не можа быць!? Гэта, напэўна, нейкая

памылка! - кажэ пан, збялеўшы, як папера, і падаючы на крэсла.

- Менавіта, - з гонарам кажу я. - І таму я тут! - падымаю кулак.

- Змяніце кірунак часопіса, кажу я! Падаць сюды рэдактара! Падаць сюды выдаўца! Падаць сюды друкара! Падаць сюды...!

- Стоп! - кажэ пан, устаючы на ногі. - Пан Лірнік, перастаўце выдаваць тут свае "Падаць", можа я вас задаволю. Сядзьце, і мы спакойна пагаворым пра ўсё. Я - фімброс, - прадставіўся ён. - Што вас хвалюе, пан?

Дык вось, я сеў. Я раскажу вам, пра што мы гаварылі, іншым разам, але вынікам гэтай размовы стала тое, што ёсць два "Лірнікі": "Лірнік вяскавы" - часопіс, і я, апавядальнік, прыдворны паэт гэтага часопіса, і, наогул, не абы хто.

Ну, я зараз спынюся, бо гэтая гавэнда стала жудасна доўгай, і баюся, што рэдактар усяроўна яе абрэжа. Таму, напрыканцы, я дзякую ўсім чытачам, якія падпісаліся на "Лірнік", а тым, хто яшчэ не падпісаўся, я шчыра раю падпісацца, бо гэта часопіс, чысты, як ранішняя роса, чаго ў Польшчы яшчэ не было, але ў 1938 годзе ён ёсць і павінен працягваць існаваць. Да сустрэчы ў наступнай гісторыі.

Лірнік Вясковы".

З гэтай гавэнды відно, што рэдакцыя пачувае сябе ўпэўнена і плануе працягнуць працу.

Паэтычны блок пачынаецца зваротам да будучых аўтараў часопіса.

"Мы шукаем таленты.

Уключаючы ў гэты раздзел вершы маладых паэтаў, мы імкнемся выявіць сярод іх імат сапраўдных талентаў, пахаваных у забыцці.

Што да важнасці самой народнай літаратуры, мы павінны заявіць, што "Лірнік В." у цяперашні час не можа яе прадстаўляць, нягледзячы на тое, што з'яўляецца часопісам, прысвечаным ёй, а вершы, апублікаваныя тут, не могуць лічыцца народнымі літаратурнымі творами. Мы разгледзім гэтае пытанне пазней, у адпаведны час. Пакуль што задача "Лірніка" - падрыхтаваць глебу для працы ў гэтай галіне і знайсці людзей, якія б узяліся за гэтую працу са шчырай ахвотай і энтузіязмам.

Бо ніколі нельга лічыць пасрэдны верш, напісаны кімсьці, сапраўды літаратурным творам. Сапраўдны талент раскрываецца пасля дзясяткаў твораў, і толькі тады ён набывае сваю каштоўнасць. Наш раздзел быў створаны менавіта для гэтай мэты. У ім мы спадзяемся адкрыць талент многіх адораных, хоць і непапулярных, паэтаў, якія звяртаюцца да нас.

Больш за тое, на гэтым этапе мы звяртаемся да ўсіх аўтараў, якія дасылаюць нам свае працы. Мы просім іх не расчароўвацца з-за таго, што часта не ўсе іх працы будуць апублікаваныя, а працягваць пісаць. Мы не робім тут ніякай канкрэтнай крытыкі, ані цалкам прафесійнай ацэнкі твораў - аднак мы падкрэсліваем, што тое, што будзе апублікавана, павінна быць добрай

працай з пэўнага пункту гледжання, нават калі яна мае якія-небудзь недахопы або недапрацоўкі.

Ф. Н. А."

Рэдакцыя не мела і не магла мець на Лідчыне вялікай колькасці аўтараў. Каб гэтых аўтараў мець, часопіс павінен быў быць прынамсі дзвюхмоўным - польска-беларускім. Таму рэдакцыя імкнулася прыцягнуць у часопіс паэтаў-пачаткоўцаў у асноўным са школьнай моладзі. Яны засноўваюць рубрыку "Творчасць найшырэйшых пластоў", якую і пачынаюць прыведенай прадмовай.

У рубрыцы друкуюцца вершы самога Ф. Амбросы, а таксама Ксаверыя Грыневіча, Стаха Пятэ, Пятра Сыча, Адольфа Прускага, З. Вярбіцкай, Адольфа Гайковіча, Полі Кімпы (Кімпсоўны). Прозвішчы аўтараў усе тутэйшыя, беларускія, імёны ў асноўным польскія, гэта значыць, што аўтары часопіса ў асноўным - беларусы-католікі.

Проза прадстаўлена казкай "Чарадзеіны пярэцёнак" на ўсходнія матывы, таму папоўніць беларускі фальклор не можа. Друкуюцца палемічныя і пазнавальныя артыкулы і зацёмкі, а таксама гумар.

"Напалеон і стваральнік новай рэлігіі.

Калі Напалеон I стаў імператарам Францыі, да яго падышоў адзін грамадзянін. Ён ледзьве атрымаў аўдыенцыю і з'явіўся перад імператарам.

- Хто вы? - спытаў імператар, гледзячы на яго.

- Ваша Імператарская Вялікасць, я стварыў новую рэлігію.

- Хто вы? - раіўча спытаў імператар.

- Гударо, пальчатачнік, - адказаў збянтэжаны стваральнік новай рэлігіі.

- Чаго вы хочаце, спадар Гударо?

- Ваша Імператарская Вялікасць, я стварыў новую рэлігію, значна пераўзыходзячую хрысціянства, і я адважваюся напросіць Вашу Імператарскую Вялікасць падтрымаць мяне ў яе распаўсюджванні.

- Так? А ў чым заключаецца гэтая ваша рэлігія?

- Вось, ваша Вялікасць, яе найважнейшыя прыкметы, - узрушаны пальчатачнік перадаў скрутак, бачачы, што імператар відавочна зацікаўлены.

Імператар зірнуў на рукапіс і сур'ёзна сказаў:

- Я з задавальненнем падтрымаў бы вас, але патрэбна яшчэ некалькі рэчаў.

- Што гэта, ваша Вялікасць? Я гатовы на ўсё!

- Вы павінны здзейсніць з дзясяткаў цудаў... - Твар пальчатачніка падоўжыўся. - Затым дазвольце сябе распяць, а праз тры дні, нарэшце, уваскрэсніце, - сказаў імператар і, смеючыся, выйшаў з пакоя.

Пальчатачнік доўга стаяў з адкрытым ротам, потым злосна вылаяўся і, нацягнуўшы капялюш на галаву, выбег з палаца. З таго часу ён перастаў ствараць новыя рэлігіі".

У прыцыпе, у Фларыяна Амбросы мог атрымацца харошы літаратурны часопіс, шкада толькі, што сіл у рэдакцыі хапіла толькі на два выпускі.

Станіслаў Суднік.

Язэп Палубятка

С А Н Е Т Ы

Страхам нацягнуты нам чужыя дарогі.
Сустрэча з невядомым радуе душу маю.
У цяжкіх варунка не кажы: "Не магу".
Каханую бачыць хачу да знямогі.

Ранняя зорка на небе ўзышла,
Толькі нябачна яна ў горадзе.
У лядашчага гаспадара крапіва ў агародзе.
Каханая мяне абыякава пацалавала і прочкі сышла.

Тлуму жыццёвага ніколі не суняць.
Ночка прыходзіць, пара дзеткам спаць.
Восеньскі дождж за акном не лагодзіць.

Маркоты знянацку находзяць.
Лішнія кроплі гарэлі шкодзяць,
Як і бязмернасць кахання.

Я - конь гужавы, воз жыцця цягну, як магу,
Толькі вупраж мая не знасілася.
На гэтай дарозе я ніколі не знясілюся.
Беларусь! Апошняя крывінкай табе памагу.

Хтось на шляху тым стаміўся.
Іншыя, як зайцы, у кусты збеглі прэч.
Я не жадаю з імі сустрэч.
Нават на кладах сваіх сябрам накажу, каб не спыніліся.

Не адракайся ад роднага дома.
Іншы раз едкі дым печы.
Млеў, як абдымаў кахання плечы.

Не кажы, што на тым шляху цябе авалодала стома.
Абыякаваць многім знаёма.
Хай жа наўзбоч абыдзе яна цябе.

Твой вобраз для мяне, што далячынь у тумане,
Размыты контур і абрысы,
А дзесь бурляць патокі Цісы.
Далёка ці блізка ты ад мяне,
а быццам схаваная ў бур'яне.

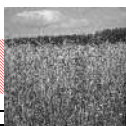
Ідуць гады. Бліжэй мы не сталі ні на крок.
Мы, як тыя зоркі ў небе,
Камусьці свецім, хоць няма ў тым патрэбы.
І цісне слова, сказанае незнарок.

Нас не завабіць вір кахання.
Мілей за ўсё нам растанне.
І сэрца шал сціхае спакваля.

Пачуццяў колішніх не падуладна нам гульня.
Усур'ёз калісьці ўсё было,
Як ранішні туман сплало.

Як каштоўныя тыя хвіліны,
Калі ты сыходзіш у нябыт.
Нас заядае звычайны быт,
Дзяўчына кажа з дакорам: "Ты ў мяне не адзіны".

Радая курыца, калі пеўняў не ў меру.
Пройдзе час, і пер'е яе памеркне.
Дужы хваліцца: любога за пояс заткне.
Час кажа: "Усяму ведай меру".

Сустрэліся, думаеш вы ўжо свае.
Прывабныя стромкія плечы твае,
Большага цуду не ўбачыш на свеце.

Шапоча пад ветрам каліны вецце,
Маніць мяне той далёкі пагорак.
Нехта шукае грашовы сродак.

Каляднае сонца, як воўчае вока,
Міргне і патухне, як не было.
Не азірнешся, як шчасце сышло.
Лепш за прыроду няма прарока.

Сумны той час,
А пяшчоты так хочацца.
Што ж, хай сурочыцца.
Благое ўсё не для нас.

Як не кажы, а ўжо позні той час.
Кісне жыццёвы квас.
Зіма ўся наперадзе.

Веру! Будзе свята вясны,
Абавязкова сустрэнемся мы,
Каб болей ніколі не растацца.

Не ўсё вядомае існасць.
Свет зменлівы штодня.
І на душы бывае мітусня,
У немай цішыні камар захоча піснуць.

Вякамі плывуць па небе аблогі.
Весела. Дзеўкі танцуюць кадрыль.
Час летуценны. Хутка ўсё паўстае, як быль.
У кожнай падзеі свае вытокі.

Якая бяседа без гаманы.
Снег на дарозе намёў гурбаны.
На вяселлі многа гарэлкі,

Пасля яе ў гасцей розум мелкі,
Кажуць, што на язык набяжыць,
Нехта п'яны пад плотам ляжыць.

Спадзявайся на лепшае, рыхтуйся да горшага -
Такі жыцця сумны закон.
За гумном не ўзараны загон.
Ніколі не рабі штосьці з большага.

Весела ў доме. Полымя ў печы.
Толькі б жыцця агонь не патух.
Вечар. Куры на седале. Закрыты катух.
Торба намуляла плечы.

Казкі мінулага радасна чуць.
У лужыне хлопчык узняў каламуць
І шчыра смяецца.

Гром рэхам у бары адгукнецца.
Дзівосы жыцця і прыроды.
Камусьці маркотна з гэтай нагоды.

Я пакахаў блудніцу,
Шчыры казаў: "Адзіная ты".
У сакавіку марцуюць каты.
Не блудніцу я пакахаў, а жыццёвую пакутніцу.

Дзірван зямлі гойна рэжуць плугі,
І зерне падае ў глебу.
У працы руплівай маеш патрэбу? -
Абачлівым будзь, сябе беражы.

Фізікі ўрэшце законы мяняюцца,
У загарку маятнік матляхаецца,
І сурочыць спатканне з табой.

Ведаю, ты не хочаш пабыць са мной.
У лесе рыпіць старая асіна.
Толькі ты для мяне адзіна.

Будзь патрыётам, а не служакай,
І гонар свой беражы.
На Узвіжанне сплятаюцца ў клубкі вужы.
Наканавана качцы: "Кракай".

Вусны зліліся ў пацалунку.
Што ні вёска - абярэгі, крыжы,
З модламі: "Божа, убяражы!"
Заўжды мы шукаем ад нечага паратунку.

На небе ёсць Млечны шлях, ноччу па ім ідзі.
Ногі каня путам павязаны.
Пільна абাপал глядзі.

Не спадзявайся, што ўсё будзе лёгка,
Нават, калі твая зорка наперадзе,
Памятай: не ўсё так проста.

Станіслаў Суднік

БЕЛАРУСКАЯ МЕТАЛІНГВІСТЫКА

Колеры і масці ў Лідзе і ў астатняй Беларусі

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Колеры і фарбы

Фарбы для тканін

Для афарбоўкі тканін падыходзяць акрылавая і анілінавая фарбы, а таксама штэмпельныя фарбавальнікі, якія бываюць на воднай ці спіртавой аснове. Выбар залежыць ад матэрыялу: акрылавая фарба падыходзіць для большасці відаў тканін, а анілінавая - для аднатоннай афарбоўкі натуральных валокнаў, такіх як бавоўна, лён і шоўк. Штэмпельныя фарбы ўніверсальныя і ўстойлівыя да пранняў, што робіць іх прыгоднымі для маркіроўкі.

Віды фарбаў:

Акрылавая фарба: Адмысловыя акрылавая фарбы для тканіны пасля высыхання ўтвараюць гнуткі пласт, які не трэскаецца пры згінанні ці змяцці тканіны.

Анілінавая фарба: Ідэальныя для афарбоўвання натуральных тканін (бавоўна, лён, шоўк) у адзін тон.

Штэмпельныя фарбы: Падыходзяць для розных тыпаў тканін (сінтэтычных, баваўняных, сумесавых). Існуюць водатрывалыя варыянты на воднай ці спіртавой аснове.

Натуральныя фарбавальнікі: Можна выкарыстоўваць натуральныя фарбавальнікі, такія як чай, кава, куркума, цыбульнае шалупінне ці бурак, для афарбоўвання натуральных тканін.

Рэкамендацыі:

Падрыхтоўка: Перад афарбоўваннем тканіну неабходна памыць, выпрасаваць і нацягнуць.

Фіксацыя: Пасля высыхання фарбы, калі плануецца мыццё, малюнак трэба зафіксаваць, прапасаваўшы тканіну прасам са сподняга боку на працягу 3-5 хвілін пры тэмпературы, якая адпавядае тыпу тканіны.

Адапаведнасць тканіны: Улічваецца тып тканіны пры выбары фарбавальніка. Сінтэтычныя матэрыялы могуць патрабаваць адмысловых фарбаў.

Для афарбоўкі ваўняных тканін лепш за ўсё выкарыстоўваць адмысловыя фарбавальнікі, такія як анілінавая, кіслотныя ці прамыя фарбавальнікі, якія забяспечваюць устойлівы колер без пашкоджання валокнаў. Таксама можна ўжываць акрылавую фарбу, якія падыходзяць для натуральных валокнаў, уключаючы поўсць.

Спецыялізаваныя фарбавальнікі:

Кіслотныя фарбавальнікі (серыі ProFiberSet): Прызначаны для фарбавання поўсці, натуральнага шоўку і нейлону. Звычайна гэта сумесь актыўных, кіслотных і

кислотных металлокомплексных фарбавальнікаў, якая забяспечвае ўстойлівы колер.

Анілінавыя фарбы: Адмыслова распрацаваны для афарбоўвання прадзіва з поўсці і пуху, часта не патрабуюць кіпячэння. Інструкцыі па развядзенні і ўжыванні паказаны на ўпакоўцы.

Прамыя фарбавальнікі (напрыклад, "Джын Сам"): Забяспечваюць устойлівы колер і не пашкоджваюць структуру валокнаў поўсці.

Фарбы IDEAL: Таксама падыходзяць для афарбоўвання поўсці, поліаміду і шоўку.

Акрылавыя фарбы:

Ужыванне: Акрылавыя фарбы падыходзяць для афарбоўвання натуральных тканін, уключаючы поўсць, бавоўну і лён.

Перавагі: Яны папулярныя для дэкаратыўнай размалёўкі, дзякуючы сваёй устойлівасці да выцвітання пасля высыхання.

Важныя рэкамендацыі:

Заўсёды выконвайце інструкцыі на ўпакоўцы фарбавальніка, бо розныя тыпы патрабуюць розных спосабаў падрыхтоўкі і нанясення.

Перад афарбоўкай рэкамендуецца падрыхтаваць тканіну, ачысціўшы яе ад бруду і тлушчу.

Існуюць фарбы для тканін розных тыпаў: акрылавыя, анілінавыя і іншыя спецыялізаваныя фарбавальнікі. Асноўныя колеры - гэта пурпурны, блакітны і жоўты, але на практыцы выкарыстоўваюцца і традыцыйныя колеры, такія як чырвоны, сіні і жоўты.

Віды фарбаў і асаблівасці.

Акрылавыя фарбы:

- Ствараюць гнуткі пласт, які не трэскаецца пры згінанні тканіны, што робіць іх ідэальнымі для размалёўкі.

- Бываюць у цюбіках, балончыках і спрэях.

- Устойлівасць забяспечваецца адмысловымі дадаткамі, а пасля тэрмафіксацыі іх можна мыць.

Анілінавыя фарбавальнікі:

- Падыходзяць для аднатоннага афарбоўвання натуральных тканін.

Адмысловыя фарбавальнікі:

- Прызначаны для пэўных тыпаў тканін, напрыклад, для шоўку (маркіроўка "Silk") ці ўніверсальныя для тэкстылю (маркіроўка "Textil").

- Існуюць таксама фарбы для джынсавай тканіны, скуры, футра, трыкатажу і поліаміду.

У хатніх умовах яшчэ ў 60-я гады 20-га стагоддзя самацканую тканіну фарбавалі ў чыгунах. Банальна ставілі ў печ і варылі з паўдня. Пры мінімальным ведах пра тэхналогію фарбы падзялялі на "парцыяныя" і "шарцыяныя". Магчыма, гэта і русізмы, дзе ёсць і "портянка" "шерсть". Але і ў беларускай мове ёсць "порткі", і слова "воўна" або і "поўсць" слаба стасуецца да свінні ці каня. І "шэрсць", і "падшорстак", і іншыя словы з гэтага гнязда ўпісаны ў Акадэмічны слоўнік беларускай мовы. Таму, няма чаго іх цурацца.

Назвы колераў фарбаў для тканін не вызначаюцца асаблівай арыгінальнасцю, але і маюць пэўныя адметнасці.

102 белая	201 кремовая	202 телесная	207 пастельна-жёлтая
211 канареечная жёлтая	304 красная темная	312 пудрово-розовая	320 кораллово-розовая
321 винтажная красная	401 лаванда	402 спирень	404 св. лиловая
406 фуксия	409 фиолетовая	412 черничная	503 небесно-голубая
504 королевская синяя	507 синяя Капри	511 ультрамарин	604 морская волна
607 малахитовая	608 окинь хрома	611 травяная зеленая	626 пастельно-бирюзовая
627 зеленое яблоко	702 орех	703 какао	704 махагон
802 молодная серая светлая	804 платиново-серая	806 черная	

Белая, канарэйкавая жоўтая, крэмавая, чырвоная цёмная, цялесная, пастэльна-жоўтая, пудрава-ружовая, каралава-ружовая, вінтажная чырвоная, лаванда, бэзавая, св. ліловая, фуксія, фіялетава, чарнічная, нябесна-блакітная, каралеўская сіняя, сіняя Капры, ультрамарын, марская хваля, пастэльна-малахітавая, вокіс хрому, травяная, зялёная, бірузовая, зялёны яблык, арэх, какава, махагон, халодная, шэрая светлая, плацінава-шэрая, чорная.

Ёсць наборы з дадаткам металічных і флюарысцэнтных колераў.

Пакост

Пакосты (аліфы, ад ст.-грэц. - мазь, алей) - плёнкаўтваральныя рэчывы (празрыстыя вадкасці ад жоўтага да вішнёвага колеру) на аснове алеяў, падвергнутых тэрмічнай апрацоўцы, або алкідных смол. Пакосты добра змочваюць дрэва і метал. Ужываюцца ў якасці лаку, ахоўных пакрыццяў, насычэнняў, асновы для фарбаў і інш. Акадэмічны слоўнік беларускай мовы ўтрымоўвае толькі слова "пакост" і не ўтрымоўвае слова "аліфа". Захацелі быць свяцей за папу рымскага і выкінуць нібыта русізм з беларускай мовы, а які гэта русізм, калі ў аснове ляжыць ст. грэцкае слова.

Старая назва натуральнага пакосту - "вараны алей". У некаторых старажытных рэцэптах у склад пакостаў уводзіцца бурштын і іншыя смолы, па сучаснай класіфікацыі такія склады адносяцца да лакаў.

Гістарычна пакост ужываўся для пакрыцця і насычэння дрэва, у якасці асноўнага сродку абароны драўляных вырабаў ад вільгаці, гніення і драўняных паразітаў. У XX ст., калі з'явіліся іншыя сродкі абароны дрэва, у тым ліку і больш эфектыўныя, ужыванне пакосту абмежавалася пакрыццём унутранага драўлянага аздаблення памяшканняў і папярэднім пакрыццём сітаватых паверхняў пад наступную афарбоўку (папярэдняе пакрыццё пакостам паляпшае прыліпанне фарбы і змяншае яе выдатак за кошт памяншэння ўбірання ў паверхню). Таксама

пакост ужываецца ў якасці асновы для алейных фарбаў, шпатлёвак.

Віды пакосту

У наш час вырабляюцца тры тыпы алейнага пакосту: натуральны, аксоль і камбінаваны, а таксама алкідныя і кампазіцыйныя пакосты.

Алейныя пакосты

Усе алейныя пакосты вырабляюць з алею з дадаткам сікатыву - рэчыва, якое паскарае высыханне алею. Падчас вырабу пакосту алей падвяргаецца фільтраванню і тэрмічнай апрацоўцы. У якасці сікатываў выкарыстоўваюцца злучэнні металаў, такіх як кобальт, свінец, марганец, жалеза, цырконій, літый, стронцій. Адсоткавае ўтрыманне сікатываў у пакосце малаважна. Іх наяўнасць паскарае акісленне алею за кошт таго, што сікатыў актыўна паглынае кісларод паветра, які і ідзе на акісленне. Уздзеянне сікатыву на пакост не спыняецца пасля высыхання, таму дадатак занадта вялікай яго колькасці недапушчальны - пакрыццё хутка цямнее, становіцца далікатным. Склад сікатыву істотна ўплывае на хуткасць высыхання пакосту, так, напрыклад, поліметалічныя сікатывы даюць хуткасць высыхання, у некалькі разоў большую за монаметалічныя.

Натуральны пакост

Натуральны пакост на аснове алею ("светлы").

Выпусканы прамысловасцю натуральны пакост павінен адпавядаць патрабаванням ДАСТ 7931-76. Паводле гэтага Даста, натуральны пакост практычна цалкам павінен складацца з падвергнутага перапрацоўцы натуральнага алею, без утрымання хімічных растваральнікаў. У складзе дапускаецца толькі льяныны ці канапляны алей, без сланечнікавага. Пакінутую долю да 3 % займае алейны сікатыў на аснове свінцу, марганцу ці кобальту.

Алей падчас вытворчасці праходзіць працяглую (да 12 гадзін) тэрмаапрацоўку (тамленне) пры тэмпературы каля 300 °С, з прадуданнем паветрам ці без такога. Пакост, атрыманы тэрмаапрацоўкай без прадудання, завецца палімерызаваным (базавы, стандартны пакост), а з прадуданнем - акісленым, ці аксідаваным.

Натуральны пакост мае выгляд празрыстай алеістай вадкасці светлага ці цёмнага адцення ў залежнасці ад гатунку са слабым саладкаватым пахам адпаведнага алею. Найболей празрыстым з'яўляецца

льняны пакост вышэйшага гатунку - ён павінны быць у восем разоў больш празрыстым за натуральны канапляны пакост па ёдмятрычнай шкале.

Час высыхання натуральнага пакосту не павінен перавышаць 24 гадзіны пры тэмпературы 20-22 °С.

На расійскім рынку шырока распаўсюджаны падробкі натуральнага пакосту, аж да поўнай адсутнасці натуральнага пакосту ў некаторых рэгіёнах. Падробкі вырабляюць на аснове сланечнікавага алею і іншых відаў алеяў, алейнага адстою, прадуктаў нафтахіміі, якія не адпавядаюць зацверджаным тэхнічным патрабаванням па колеры, празрыстасці, паху і хуткасці высыхання. Хоць кантрафактны "натуральны" пакост і можа быць прыдатным для некаторых відаў будаўнічых работ, але па эстэтычных уласцівасцях ён звычайна саступае натуральнаму.

Пакост "Аксоль"

Пакост "Аксоль" павінен адпавядаць патрабаванням ДАСТ 190-78. "Аксоль" вырабляецца з натуральных алеяў, ільнянога і канаплянага (гатунак П) або са сланечнікавага, ці соевага, ці сафлоравага, ці кукурузнага, ці вінаграднага, ці рыжыкавага, ці іх сумесяў з магчымасцю частковай замены (да 40 %) іх нафтапалімернымі смоламі, а таксама сікатываў. Сікатывы ў "Аксолі" выкарыстоўваюцца нафтанатныя, алейныя плаўлення, тлустакіслотныя, а таксама на аснове металаў марганцу, свінцу, кобальту ці іх сумесі.

Утрыманне нелягучага алею і смол у "Аксолі" павінна складаць 55 %, у якасці растваральніка можа быць скарыстаны ўайт-спірыт, жывічны шкіпінар, нефрас. На растваральнікі звычайна прыпадае 40 %, астатнія 5 % - сікатыў. З-за наяўнасці ў складзе растваральніка дадзены пакост мае рэзкі непрыемны пах, які захоўваецца нека-

торы час нават пасля высыхання пакрыцця. "Аксоль" істотна таннейшы за натуральны пакост, мала адрозніваецца ад яго па вонкавым выглядзе і ўласцівасцях. Больш якасным лічыцца "Аксоль", выраблены на аснове льнянога алею - яго пакрыццё спалучае цвёрдасць, эластычнасць, водаўстойлівасць і максімальную сярод відаў пакосту даўгавечнасць. Таннейшы пакост на аснове сланечнікавага алею дае горшае пакрыццё, чым ільняны. "Аксоль" на аснове рыжыкавага алею мае найболей цёмны колер.

Камбінаваныя пакосты

Камбінаваныя пакосты адрозніваюцца ад "Аксолі" толькі суадносінамі колькасці інгредыентаў: у іх утрымоўваецца каля 30 % растваральніка, у якасці якога таксама выкарыстоўваецца ўайт-спірыт. На тону пакосту расходуюцца парадку 700 кг алею.

Алкідныя пакосты

Алкідныя пакосты вырабляюцца з алкідных смолаў, разведзеных растваральнікамі і мадыфікаваных алеямі. Таксама, як у алейныя пакосты, у алкідныя дадаецца сікатыў. Па тыпе смалы алкідныя пакосты падпадзяляюцца на гліфталевыя, пентафталевыя і ксіфталевыя. Алкідныя пакосты выпускаюцца ў выглядзе раствораў ва ўайт-спірыце. Алкідныя пакосты эканамічнейшыя за алейныя - на падрыхтоўку тоны пакосту ідзе парадку 300 кг алею.

Кампазіцыйныя (сінтэтычныя) пакосты

Самы танны від пакосту - кампазіцыйны. Гэта пакост, асноўнымі кампанентамі якога з'яўляюцца не натуральныя алеі і смолы, а іх сінтэтычныя заменнікі, галоўным чынам - прадукты нафтаперапрацоўкі. Склад кампазіцыйных пакостаў можа вар'іравацца, на іх не існуе Даста, яны вырабляюцца па тэхнічных умовах (ТУЮ). Кампазіцыйныя пакосты па выглядзе могуць прыкметна адрознівацца ад натуральнага пакосту ці "Аксолі" - іх колер можа быць больш светлым, з чырванаватым адценнем, яны могуць быць празрыстымі. Яны маюць

рэзкі пах, часта - вялікі час высыхання, а таксама адрозніваюцца нераўнамернасцю ўласцівасцяў - у залежнасці ад складу могуць паводзіць сябе зусім па-рознаму. Так, напрыклад, кампазіцыйныя пакосты, вырабленыя на аснове фузу - асадку натуральнага алею, - наогул не высыхаюць, а пакрыцця імі паверхні не паддаюцца афарбоўванню. Пакосты на аснове скапу (камбінацыі нафтапалі-

мерных смол) могуць або не сохнуць наогул, або даваць пасля высыхання шклопадобную плёнку, яная паступова асыпаецца з паверхні.

Ужыванне і ўласцівасці пакосту

Вытворчасць фарбаў

Алейныя і алкідныя пакосты выкарыстоўваюцца для падрыхтоўкі фарбаў. З эканамічных меркаванняў часцей на выраб звычайных алейных фарбаў ідуць алкідныя пакосты, як таннейшыя. Натуральныя алейныя пакосты часцей выкарыстоўваюцца для вырабу густацёртых фарбаў. Кампазіцыйныя пакосты ў лакафарбавай вытворчасці ўжывання не знайшлі, галоўным чынам, з-за вельмі нізкай якасці атрымоўванага пакрыцця.

Апрацоўка паверхняў

Усе віды пакостаў выкарыстоўваюцца для насычэння і пакрыцця драўляных паверхняў і розных вырабаў з дрэва.

Устойлівасць большасці пакостаў да атмасферных уздзеянняў саступае іншым даступным сродкам абароны паверхняў, таму ўжыванне пакостаў у чыстым выглядзе (не ў складзе фарбаў) для вонкавых работ абмежавана. Выкарыстоўваць натуральны пакост, самы дарагі з усіх пакостаў, для вонкавых прац у наш час наогул няма ніякага сэнсу - пакрыццё давядзеца ўвесь час абнаўляць, што вельмі дорага і непрактычна. Выкарыстоўваць натуральны пакост для папярэдняга пакрыцця паверхняў пад афарбоўку таксама бессэнсоўна, бо для гэтага лепш падыходзяць таннейшыя пакосты - "Аксоль" і алкідныя. Устойлівасць да атмасферных уздзеянняў максімальная ў алкідных пакостаў - пакрыццё алкідным пакостам прыблізна ўдвая даўгавечней, чым любым алейным пакостам. У любым выпадку лепш выкарыстоўваць пакост у вонкавых работах толькі ў якасці папярэдняга пакрыцця пад наступную афарбоўку.

Для ўнутраных работ, з пункту гледжання выгоды выкарыстання і экалагічнасці, перавагу мае натуральны алейны пакост - ён практычна не пахне, пакрыццё не выдзяляе шкодных для здароўя рэчываў, праца па пакрыцці таксама не звязана са шкодай для здароўя. Але з-за дарагоўлі гэтага пакосту часцей для ўнутраных работ ужываюць "Аксоль" (ці алкідныя пакосты). З-за пахучасці "Аксолі" работы з ёю неабходна праводзіць у памяшканні, якое добра праветрываецца. Да поўнага высыхання нанесенае пакрыццё працягвае выдзяляць пары ўайт-спірыту, з-за чаго ў памяшканні да некалькіх сутак захоўваецца характэрны пах.

Кампазіцыйныя пакосты, як правіла, таксічныя, прычым не толькі ў перыяд высыхання - паверхня, пакрытая кампазіцыйным пакостам, можа працягваць пахнуць і выдзяляць шкодныя рэчывы на працягу некалькіх гадоў пасля нанясення пакрыцця. Таму кампазіцыйныя пакосты могуць выкарыстоўвацца толькі для апрацоўкі драўляных і іншых сітаватых паверхняў пры вонкавых работах, а таксама ў нежылых памяшканнях з добрай вентыляцыяй. Іх не рэкамендуець ужываць для ўнутраных работ у кватэрах і іншых жылых памяшканнях.

Беларуская зямля з яе блакітнымі азёрамі, паплавамі, сівымі павуціннымі барамі і палямі натхніла не аднаго вялікага майстра жывапісу на стварэнне сапраўдных шэдэўраў. Сярод іх асабліва вылучаецца мастак Фердынанд Рушчыц (1870-1936), з імем якога звязана цэлая эпоха ў развіцці беларускага пейзажу. 10 снежня яму споўнілася 155 гадоў з дня нараджэння.

Фердынанд Рушчыц

Сын шляхціца Фердынанд Рушчыц нарадзіўся ў маёнтку Багданава Ашмянскага павета Віленскай губерні (цяпер Валожынскі раён Менскай вобласці) у шляхецкай сям'і. У 1883 годзе ён быў прыняты ў Менскую класічную гімназію, адначасова браў урокі жывапісу ў мастака Канстанціна Ермакова, выхаванца Санкт-Пецярбургскай акадэміі мастацтваў. Пасля заканчэння вучобы Фердынанд Рушчыц паступіў на юрыдычны факультэт Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта, праз год стаў вольным слухачом Санкт-Пецярбургскай акадэміі мастацтваў, потым студэнтам-акадэмістам. Вучыўся ў майстэрні Івана Шышкіна, а з 1895 года яго педагогам быў Архіп Куінджы. У

"Весна"

Вялікі мастак з Багданава

1897 годзе Фердынанд Рушчыц прадставіў на выстаўцы дыпломных работ тры карціны - "Вячэрняя зорка", "Трытоны" і "Вясна". Апошняю набыў вядомы калекцыянер Трацякоў.

Пасля заканчэння акадэміі вярнуўся ў Багданава. Там была створана большасць яго работ. Сярод іх - вядомыя палотны "Зямля" і "Млын" (1898), "Каля касцёла" (1899), "Дажынкi", "Вечар - Вілейка" і "З берагоў Вілейкі" (1900), "Пустка. Старое гняздо", "У свет" і "Восень" (1901), "Эмігранты" і "Мінулае" (1902), "Былое" і "Стары дом" (1903), "Зімовая казка" (1904) і іншыя. Творам мастака ўласцівы вострая індывідуальнасць, выразны малюнак, ёмістая кампазіцыйнасць, умелае спалучэнне каларыстычнага і танальнага жывапісу. Адным з першых беларускіх жывапісцаў Фердынанд Рушчыц змог у сваіх палотнах не толькі адлюстраваць характэрныя рысы роднай прыроды, але і раскрыць праз яе сацыяльнае жыццё. Ён актыўна ўдзельнічаў у мастацкіх выстаўках. У 1899 годзе мастак упершыню прадставіў некалькі сваіх работ у Вільні, потым у Варшаве. У гэтым жа годзе (і ў 1911 годзе) карціны Рушчыца дэманстраваліся ў Санкт-Пецярбургу на выстаўцы аб'яднання "Свет мастацтва". У 1902 годзе яго палатно "Лясны ручай" (1898-1900) было адзначана ўзнагародай Акадэміі ведаў у Кракаве.

У 1903-1904 гадах Фердынанд Рушчыц жыў у мястэчку Влохі пад Варшавай. Разам з мясцовымі мастакамі прымаў актыўны ўдзел у адроджэнні Школы прыгожых мастацтваў у Варшаве, куды ў 1904 годзе быў прызначаны прафесарам (працаваў да 1907 года). Потым выкладаў жывапіс у Кракаўскай акадэміі мастацтваў. З 1908 па 1917 гады мастак жыў у Багданаве. Пісаў інтэр'еры сваёй сядзібы, натурныя эцюды жывапісных наваколляў. Сярод іх - "Мастак", "Бяжэ сонца", "У пакоях", "Зіма", "Залаты пакой" і іншыя. Для гэтых твораў характэрна тонкае адчуванне аб'ёму, лаканізм і прастата кампазіцыі.

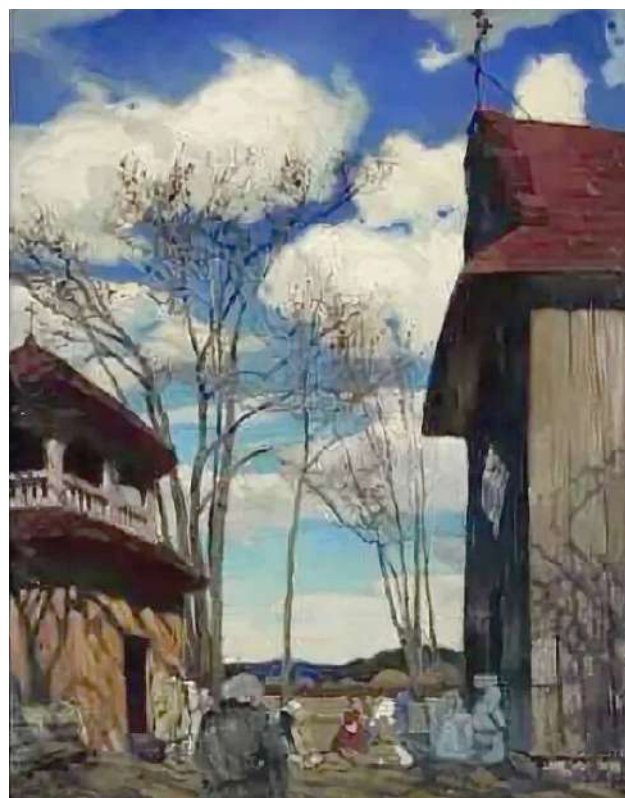
З 1919 па 1932 год Фердынанд Рушчыц знаходзіўся ў Вільні. Ён выкладаў на аддзяленні прыгожых мастацтваў Віленскага ўніверсітэта, актыўна ўдзельнічаў у культурным жыцці горада, займаўся грамадскай дзейнасцю, афармляў дэкарацыі да спектакляў у тэатры Младзёўскай-Шчуркевіч, ілюстравалі часопісы і кнігі, рабіў эскізы медалёў, штандартаў, афіш. У 1921 годзе ён стаў арганізатарам першай афіцыйнай выстаўкі польскіх мастакоў у Гран-Пале ў Парыжы. У сувязі з гэтым быў узнагароджаны ордэнам Ганаровага легіёна. У 1920-1930-х гадах Фердынанд Рушчыц з'яўляўся старшынём камісіі па ахове помнікаў старажытнасці. Ён здзейсніў шэраг вандровак па Беларусі: наведаў Крэва, Мір, Лідзу, Гародню і іншыя мясціны. Збіраў гістарычныя звесткі пра беларускія замкі, рабіў замалёўкі, эцюды. У 1932 годзе польскі ўрад скасаваў дзейнасць камісіі, і мастак пакінуў Вільню.

Апошнія гады жыцця Фердынанд Рушчыц правёў у сваім маёнтку. Ён працягваў займацца творчасцю, працаваў над манументальным роспісам інтэр'еру касцёла

ў вёсцы Вішнева. Пасля інсульту страціў магчымасць пісаць правай рукой. Левай зрабіў шмат гравюр, часопісных ілюстрацый, алоўкавых замалёвак ("Сям'я мастака", "Дрэвы над вадой", "Аўтапартрэт"). Да гэтага часу адносіцца і цудоўны пейзаж "Старыя яблыні" (1935) - апошняя карціна мастака.

Памёр Фердынанд Рушчыц 30 кастрычніка 1936 годзе ў доме, дзе нарадзіўся, і быў пахаваны на могілках у Багданаве.

Большая частка палотнаў мастака захоўваецца ў музеях Варшавы, Кракава, Вільні і Львова. У Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь знаходзіцца адна яго карціна "Каля касцёла".

"Каля касцёла"

Жыццё Фердынанда Рушчыца і шматгранная дзейнасць у Беларусі сталі больш актыўна і паслядоўна папулярывацца на пачатку 2000-х гадах. У 2002 годзе быў перакладзены з польскай на беларускую мову яго "Дзёнік: да Вільні, 1894-1904". У жніўні 2000-га года, у сувязі з 130-годдзем з дня нараджэння жывапісца, у Багданаве, Вішневе, Гальшанах, Крэве, Барунах і Трабах адбыўся Першы Міжнародны пленэр, вынікам якога стала выстаўка "Зямля і неба Фердынанда Рушчыца". У 2020 годзе імя мастака ўключана ў спіс памятных дат ЮНЕСКА. У Багданаве і Менску ў гонар Фердынанда Рушчыца названы вуліцы і ўстаноўлены марыяльныя дошкі.

Паводле СМІ.

Люцыян Узембла

Францішак Смуглевіч (1745-1807)

Францішак Смуглевіч нарадзіўся ў Варшаве 6 кастрычніка 1745 г., у бацькі, мастака Лукаша і маці, пляменніцы славутага Шымана Чаховіча. Яго браты Антон і Люцыян таксама былі мастакамі. Першы з іх стаў знымым у Вільні мастаком-дэкаратарам старога тэатра ў палацы Аскеркаў. Ф. Смуглевіч вучыўся ў Чаховіча, а потым у Акадэміі св. Лукі ў Рыме.

Ва ўзросце 20 гадоў ён ужо атрымаў славу, роўную славе Давіда, адрадіцеля французскага жывапісу. Быў вучнем знакамітага Рафаэля Менгса, не дасягнуў узроўню прыгожай каларыстыкі свайго настаўніка, але пераўзышоў яго ў экспрэсіі малюнка. У часы жыцця ў Італіі яго фінансавы падтрымліваў кароль Станіслаў Аўгуст, ад якога потым, за свае мастацкія дасягненні ён атрымаў залаты медаль *Merentibus*. У 1785 г. вярнуўся ў край. Маляваў у Варшаве, найбольш прыкметнай яго карцінай сталі: "Найсвяцейшая Панна ў атачэнні апосталаў", "Смерць св. Базыля" і "Св. Ануфры". У Вільні ў катэдры маюцца яго славутыя "Дваццаць апосталаў", "Мелхіседэк", "Памнажэнне хлябоў у пустыні", (значна лепшыя па колерах і кампазіцыі, чым суседнія карціны Вілані), "Св. Ян Непамуцен". З іншых віленскіх абразоў: "Св. Каэтан памнажае хлябы", "Развітанне са святымі Пятром і Паўлам" і іншыя. У Варшаве Смуглевіч некаторы час меў школу жывапісу. 1 кастрычніка 1797 г. (паводле знойдзеных нататак проф. М. Палінскага) атрымаў годнасць прафесара рысунку і жывапісу ў Галоўнай Школе (Віленскім універсітэце), напачатку выкладаў на фізічным, а з 1803 г. - на гуманітарным факультэце. Выкладаў з вялікім поспехам, але не мог пераадолець забавоны гараджан і таму не выкарыстоўваў жывую мадэль, і ён меў вельмі абмежаваную колькасць злёпкаў з класічных скульптур.

Яму дапамагалі такія выключана таленавітыя ад'юнкты ўніверсітэта як Пешка, Дамель, Ян Храсціцкі і Рустэм, які пасля смерці Смуглевіча 18.10.1807 г. заняў яго кафедру. Лепшымі вучнямі Смуглевіча былі: Антон Бялькевіч, пераважна мастак гістарычных тэм, Гаспар Бароўскі, таксама гістарычны мастак і пераймальнік Смуглевіча, Брушкевіч Ігнат, партрэтyst і настаўнік гімназіі, Лізандэр, партрэтyst, Юзаф Аляшкевіч, рэлігійны мастак (вядомы містык), Францішак Пелікан, таленавіты мініяцюрыст, паводле яго малюнка ў 1799 г. была зроблена гравюра з выявай Маці Божай, якая спыняе маравую чуму ў Вільні.

Сярод гістарычных карцін Смуглевіча, якія

Францішак Смуглевіч

асабліва цікавы нашаму краю, можна назваць "Зацвярджэнне нададзенай сялянскай уставы ў Паўлаве каля Вільні ў 1769 г. канонікам Віленскім, реферэндарыем ВКЛ п. Ксаверыем Бжастоўскім", "Ахвяра Вясталкі", сярод лепшых прац Смуглевіча карціна з партрэтамі княгіні дэ Лігне з дому Масальскіх "Смерць генерала Якуба Ясінскага 4 лістапада 1794 г.", "Генерал Ясінскі, абапіраючыся на меч, топчы мёртвую галаву, сімвал пагады да смерці". "Акт аддзялення Літвы ад Мазавецкага княства ў 1358 г.". "Сесія Люблінскага трыбуналу пад патранатам Каэтана Алізара, кароннага пастоля, у прысутнасці караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага". "Сямейны партрэт Прозараў" - медальён з бюстам Прозара, смаленскага ваюводы, трымаюць яго сыны. Іншыя партрэты: Станіслава Аўгуста, аўтапартрэт мастака, партрэт віленскага каноніка кс. Мікалая Тышкевіча і партрэт п. Граноўскай, які знаходзіцца ў зборах Таварыства аматараў навук.

Згадаем, што прафесар Смуглевіч за роспіс плафона, які аздобіў залу ўніверсітэта, 26 красавіка 1805 г. пры пасярэдніцтве куратара ўніверсітэта, атрымаў дыяментавы пярсцёнак ад імператара Аляксандра I (з нататак прафесара М. Палінскага).

У 1912 г. кнігар Ф. Завадскі пад рэдакцыяй Вацлава Студніцкага і С. Пешкі, а таксама пад мастацкім кіраўніцтвам прафесара Ф. Рушчыца, выдаў вельмі прыгожы альбом відаў Вільні, заснаваны на акварэлях Смуглевіча, выкананых з натуры, арыгіналы знаходзяцца ў Кракаве ў музеі бр. Чапскіх. У гэтым альбоме рэпрадуктаваны 21 з 24 ацалеўшых малюнкаў старой Вільні. Заслужаная кнігарская фірма павінна была б перавыдаць гэты альбом, бо першы наклад даўно ўжо стаў вялікай рэдкасцю.

Смуглевіч моцна любіў свой край. Яго не зманілі

добрыя ўмовы працы ў Англіі, ён меў шмат заказаў ад замежнікаў, але імкнуўся працаваць на бацькаўшчыне.

У нашых касцёлах і дварах ёсць шмат твораў Смуглевіча, чыя творчасць і нястомная працавітасць выклікаюць захапленне. Ён меў намер выдаць 200, потым толькі 100 гістарычных ілюстрацый. Але з-за цяжкасцяў з пошукамі гравёраў для выдання, атрымалася толькі 9.

Смуглевіч, безумоўна, не быў майстрам, якога стыль, праўда і бляск ўзвышаліся над акадэмізмам формы, руцінных колераў і тэхнікі, але ніхто не аспрэчыць самага высокага становішча Смуглевіча як першага ў краі, хто стварыў незалежныя і творчыя напрамкі ў рэлігійным, гістарычным і жанравым жывапісе. Ён не быў такім бяздушным і няпэўным у каларыстыцы, як часам здавалася крытыкам. Яго прыхільнікі-сучаснікі, як маглі, баранілі Смуглевіча ад націску фанатыкаў эстэтыкі. Вось які адказ атрымаў вядомы драматург Кацэбу ад паэта Антона Шагіна за бессаромны напад на славу пэндзля Смуглевіча:

*Дарма немец паклёпнічае пярэ у жоўць мачае
І чорныя пасквілі ў подлым друку пічае.*

Нягледзячы на сціплыя патрэбы, мастак не здолеў забяспечыць сябе бесклапотнае існаванне ў старасці. Ён памёр пасля працяглай хваробы ад вадзянкі і пахаваны ў катакомбах могілак Росы.

Пераклад Леаніда Лаўрэша.

Lucjan Uzieblo. Franciszek Smuglewicz (1745-1807) // Slowo. 1927. № 219.

“Зацвярджэнне нададзенай сялянсам уставы ў Паўлаве каля Вільні ў 1769 г. канонікам Віленскім, рэфэрэндарыем ВКЛ п. Ксаверыем Бжастоўскім”

“Сямейны партрэт Прозараў”

Габрыэля Пузыня

У Вільні і літоўскіх дварах, успаміны 1815 - 1843 гадоў¹

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Шчырае сэрца Бахматовіча цягнулася да добрых людзей, і з пашырэннем кола стасункаў ён свабодна з'язджаў з нашага дома, калі адчуваў патрэбу ў пераменах. Меў прызначанага для гэтай мэты каня, брычку і хлопца. Развітаўшыся з намі ўвечары, на світанку быў ужо ў Любані, Крывічах, Сэрвачы ці Тарэсдвары, дзе ўжо з год як маладая і прыгожая жонка Казіміра Аскеркі з роду графаў Бжастоўскіх зрабіла свой дом раем для мужа. Гледзячы на захапленне Бахматовічам прыгажосцю і цнотамі гэтай пані, слухаючы, як ён хваліць парадкі ў пані Аскеркі з дому Мікульскіх, гасціннасць у Мосары, прыгожы палац і гаспадарлівае сям'і Яна Козела ў Сэрвачы і г. д., камусьці здалося б, што ён ужо цалкам прывязаўся да тых маёнткаў і Дабраўляны адышлі для яго на другі план. Але ў той жа час да нас даходзілі чуткі, што з-за сваёй фанатычнай прывязанасці да Дабраўлянаў, ён часта атрымліваў жарты і кпіны, асабліва ад тых, хто ўбачыў яго слабую жылку і вырашыў яго падражніць. Бахматовіч не бачыў жартаў, прымаў усё за чыстую манету і па-сапраўднаму крыўдзіўся.

Вясной, на Вялікі тыдзень, на святы, мы паехалі на кантракты ў Вільню. Горад быў перапоўнены, і мы ледзь знайшлі кватэру за Вострай брамай. З даўняй грамады тут былі пані Лапацінская і Плятэрава, цёця Несялоўская і нават палова матрон: пані Фіцінгоф і Яновачава, другая ж палова, пані Умястоўская і Ваньковічава засталіся на вёсцы. Сям'я Міркіх-Шумскіх вярнулася праз дзесяць гадоў са сваёй унучкай Марыляй, для выхавання якой бабуля пераадолела агіду да Вільні. Пані Шумская была ўжо ў магіле, яе месца займала дачка, высакародная Барбара, Анеля Мірская была яшчэ паннай, а малы Напалеонак, які здаўна выконваў ролю салоннага Дон Жуана, прасіў маці не жаніць яго, "бо адчувае, што яшчэ не можа быць добрым мужам". У дом пані Мірскаяй (яна жыла ў доме Зайцаў, пазней у Ясінскіх) часта прыязджалі сябры, яе дом быў асаблівым прытулкам для сваякоў і сяброў, якія на кароткі тэрмін прыязджалі з вёскі. Мелі тут сардэчны прыём, ажыўленыя размовы, навіны з бруку, ранішняю гарбату і нават закуску для выбраных. З вокнаў можна было бачыць увесь гарадскі рух паміж Вострай Брамай і катэдрай, і ў той час як дамы ніколі, ці

рэдка, выходзілі з дому, мужчыны: браты Шумскія, іх кузэны Грабніцкія і Шэметы і пан Напалеон, па некалькі разоў у дзень сыходзілі ў горад, вярталіся ў дом, і прыносілі з сабой свежыя навіны.

У першы дзень Вялікадня мая хрышчоная маці выступіла са свяцёным, як кажуць, на ўвесь горад, гэта значыць, для ўсёй святкуючай грамады, выбраўшы для гэтага залу дома Мюлераў, які быў галоўным месцам для ўсіх вялікіх сходаў, канцэртаў, баляў і маскарадаў. Уваходзячы ў гэты стракаты і жывы натоўп, вочы бачылі шмат незнаёмых, па рознаму апранутых асоб з самымі рознымі выразамі твару. Усе панны здаваліся эмансціпаванымі, а мужчынская моладзь грубай праз празмерную фамільярнасць. Рукапацісканне ці англійскі поціск быў уведзены губернатарам Абрэскавым, з дадаткам слоў: "Bon jour ma belle dame" ён рэзаў вочы, непрывыклых да гэтай чужаземшчыны, якой злоўжывалі некаторыя з маладых людзей, бо пры гэтым ледзь не адрывалі рукі. Сур'ёзныя паны ва ўзросце: дзядзька Адам Храптовіч у белым галыштуку і з белымі, як малако, валасамі, падкаморы Швыкоўскі з напудранай галавой і свежым тварам, пан Ян Гвальберт Рудаміна ў шматпавярховым парыку, генерал Касакоўскі ў парыку, зачасаным на лоб, генерал Ваўжэцкі з зубачысткай, Міхал Ромер з люлькай і г. д. - усе яны па чарзе падыходзілі цалаваць ручкі дамам. Калі ж паклікалі за стол, загрымеў паланез і ўсе панны парамі выйшлі з кабінета, а ў салоне замужніх жанчын з'явіўся тоўсты, як слон, чырвона-сіні чалавек у мундзіры з ордэнамі і спыніўся каля гаспадыні дома, гэта быў князь Далгарукаў, гаспадар Вільні, сатрап, пра якога зласліва але трапна казалі, што ён увасабляе ў сябе ўсе смяротныя грахі. На яго твары ззяла пыха, якую дапаўнялі абжорства і лянота, гнеў распальваў яму кроў, а з вачэй глядзела зайздрасць і нешта яшчэ, пра што я не хачу ўспамінаць.

На чале моладзі стаяў малады і прыгожы Леан Сапега (не Леў Сапега, але Сапега - салонны леў), якога маці і дачкі называлі князь Лола. Самазакаханы, ён шмат сабе дазваляў, і яму шмат што даравалі. Панны на балях кармілі яго з відэльца, а ён біў па іх ручках, яны ж, не крыўдуючы, дазвалялі завесці сябе да яго княгіні-маці, якая з-за хворых ног не выходзіла з хаты, заўсёды сядзела за картачным сталом і была рада кожнаму, хто яе наведваў. Дабразычлівая і калісыці прыгожая дама, старэйшая з

¹ Gabrjela z Guntherow Puzynina. W Wilnie i w dworach litewskich: pamiatnik z lat 1815-1843. Wilno, 1928. Пераклад Леаніда Лаўрэша.

дачок Шчэнснага Патоцкага, у той час была ўжо больш чым проста тоўстай, ад былога засталіся толькі вялікія, чорныя, яшчэ вогненныя вочы, але яна ўжо ніяк не была падобна на тую Тэрпсіхору, якая вісела ў залатой раме над канапай, партрэт яе ў маладосці. Князь Павел Сапега¹⁵⁴ смяшэў мамулю скандальнымі анекдотамі, а князь Лола, адзінае дзіця ў сям'і, у коле маладых жанчын, па чарзе, з усмешкай, позіркамі і словамі, абдорваў іх фальшывымі пачуццямі, вычарпанымі раней часу.

Пасля некалькіх гадоў стагнацыі, разумовага застою і тлення рэшткаў універсітэта пад відам медыцынскага факультэта, куратарам якога прызначылі генерала Кучкоўскага (фігура не пазбаўленая вучонасці і выхавання, але павярхоўная і пыхлівая), на неастылым яшчэ попеле гэтага краёвага агменя, князь Далгарукаў прыдумаў уладкаваць шляхецкі пансіён накішталт кадэцкага корпуса, хоць вучні тут і не павінны былі мець вайсковага рангу. На Дамініканскай вуліцы быў абраны прасторны гмах з двума вялікімі заламі і светлым калідорам. Смачны стол, маральны нагляд праз пальцы разам з павярхоўнай вучонасцю, стваралі асяродак, які меўся вучыць сыноў тых, якіх вучылі Снядэцкі, Галухоўскі, Фонберг, Гродак і г. д. І пасля высячэння і расчыткі дубовых гаёў, садок быў засеяны кветкамі і агароджаны жалезным штыкетам з пазалочанымі шарамі на слупах. І што было рабіць? Лепшыя сем'і аддавалі сюды сваіх сыноў, першым быў граф Мастоўскі, які адвёз сюды свайго Артурка, потым Вольскія, о'Руркі, Ромеры, Ваньковічы і г. д.

У тую ж вясну ў вялікай жалобе ў Вільню прыехаў двор пані венскай амбасадаравай Тацішчавай, якая патанула ў Нёмане каля Коўні падчас паводкі пры падарожжы ў Санкт-Пецярбург. Патанула разам з сукенкамі для імператрыцы, якія везла з Парыжа. Гэтая трагічная смерць асабліва ўразіла маю маці, бо ніхто акрамя яе не ведаў, кім была гэтая вялікая пані, якую лічылі расіянкай, пры тым, што яна паходзіла з двара каля Нёмана. Пані Тацішчава з Канопака¹⁵⁵ за сваё дыпламатычнае жыццё пераехала шмат рэк і мораў, каб патануць у роднай рацэ. Мая маці пазнаёмілася з ёй у 1809 годзе ў Дзярэчыне ў князеў Сапегаў, суседкай якіх яна была ўжо ў стане ўдавы свайго першага мужа генерала Безабравава. Мела непараўнальную жаночую прыгажосць і бляскам чорных вачэй прыцягвала ўвагу мужчын і зайздрасць жанчын, якія не маглі адмовіць ёй у прыгажосці, але падазравалі ў штучнасці і падварагалі розным выпрабаванням. Ведаючы, у чым яе падазраюць, наўмысна пасля конных шпа-

цыраў яна не толькі выцірала твар хусткай, але і ўмывала яго халоднай вадой, што ніяк не шкодзіла прыгожаму румянцу. Але трэба было злапаць яе на нейкіх штуках. Каб высветліць сакрэт, пакуль суперніцы не было, кінуліся ў яе пакой, рыліся ў шуфлядах і скрынях у надзеі знайсці нейкую бляшанку карміну. Але дарэмна! Знайшлі толькі шмат пунсова-чырвоных стужак і ўявілі сабе, што кінутыя ў спірт, яны даюць фарбу, якая не баіцца халоднай вады. Адночы ў кампаніі ўдава знепрытомнела, сяброўкі ікнуліся ратаваць, а яшчэ больш паглядзець, ці не збялела яна? І, о трыумф! Колеры засталіся тыя самыя. Калі ачуныла, пайшла ў свой пакой і вярнулася бледнай. Сказала, што ніколі не можа адразу збялець, і гэта стала пацвярджэннем домыслаў. Мы не ведаем, дзе ўдава сустрэла графа Тацішчава і як з Дзярэчына патрапіла ў амбасады Вены і Мадрыда, як без ведаў іншай мовы акрамя роднай, без адукацыі і таленту, нават з прысудзістай фігурай, толькі праз сваю сапраўдную жаночкасць і вогненныя вочы, яна круціла ў Еўропе разумнымі і каранаванымі асобамі, "нягледзячы на тое, што не была какеткай" (так пра яе казалі жанчыны), здаецца, менавіта таму, што не была ёй.

Двор памерлай жонкі амбасадара, у якім самай прыгожай была графіня Апраксіна, некалькі дзён правёў у Вільні. Князь Далгарукаў з радасцю запрасіў да сябе на абеды, вазіў на гарбату ў Веркі і сваёй кампаньёнкай меў пані Лапацінскую. Двор амбасадаравай займаў палац Пуслоўскіх, а на балконе пані Яновічавай сын эмігранта малы Кашыц, уклечваў перад чорнай дамай графіняй Апраксінай, якая кідала яму з балкона на балкон цукеркі. Сцэну ў сярэднявечным стылі ў нашы часы стварыў дзевяцігадовы рыцар праз найўнае захапленне дамай.

Мы жылі за горадам, за Вострай Брамай, што не адштурхоўвала нашых знаёмых. Нас наведвалі і ўдзень, і нават увечары. Вінаватыя ў гэтым былі мае сястрычкі. Іда ва ўсёй красе сваіх дваццаці вёснаў прыцягвала маладых мужчын, як матылькоў, *qui se disaient fixes* (фр. "хто сказаў, што яны змяняцца". - Л. Л.), а ў гонар Матыні ў салон патаемна прыносілі букеты ландышаў і нарцысаў, той хто гэта рабіў толькі выпадкова выдаваў сябе тым, што як быццам не заўважаў кветак. Аднак гэта яму не дапамагло, бо як у трыялеце Зана - у той час, калі першы сплятаў вянок, другі атрымаў руку пастушкі. І перад тым, як мы пакінулі Вільню, Матыню заручылі з Маўрыцыем Бучынскім, ужо год як ўдаўцом, чыё гора і смутак зніклі пад сапфіравымі позіркамі сястры. Пасля нашага вясёлага вяртання ў Дабраўляны мы дражнілі Матыню жаніхом, а Іду матылькамі.

¹⁵⁴ Павел Сапега (1781-1855), трэці сын смаленскага ваяводы Францішка Ксаверыя, і Тарэсы Суфчынскай. У маладым веку служыў у літоўскай артылерыі, а потым у рускай гвардыі. У 1806 г. узяў шлюб з Пелагеяй з Патоцкіх (у першым шлюбе за Францішкам Сапегам), як пасаг узяў Высокае Літоўскае.

¹⁵⁵ Юлія з Канопакаў, у першым шлюбе за генералам Безабрававым, у другім за амбасадарам Тацішчавым. Родная сястры генерала Канопакі.

Лета 1834 года абяцала быць для нас светлым і вясёлым. Нарачоны амаль што пераехаў да нас, і я казала, што ён стаў суседам. Яго верхавы конь, яго любімы сабака, яго параконная брычка-карыёлка, якой кіраваў сам, не пакідалі Дабраўлян, а ён, хіба раз на тыдзень ці два разы ў месяц, развітваўся з нарачонай і ўсю ноч ехаў за пятнаццаць вёрст у сваё Болкава, каб на раніцы паназіраць за працай абіўшчыка і маляроў, якія асвятлялі бацькоўскую рэзідэнцыю, і вярнуцца да нас на абед, ці самае позняе, на гарбату і конную прагулку, якая заўсёды адбывалася пасля заходу сонца.

Прыйшла трапічная спёка, запалалі лясны і напоўнілі душнае паветра пахамі дыму. І толькі пад вечар, калі трошкі спадала гарачыня, можна было перавесці дых.

Царклішкі былі месцам нашых *tendes-vous* са знаёмымі, якія збіраліся на лета ў Рыгу. Мастоўскія ўжо жылі ў толькі што пабудаваным палацы, пад белую каланадую якога праз дзядзінец мы ўехалі з боку Свянцян паштовым трактам, абсаджаным старымі таполямі. За палацам распасціраўся вялікі парк, адкрыты для месцічаў. На плоскім даху стаялі статуі, у сярэдзіне палаца мелася некалькі салонаў з ляпнымі столямі, з галоўнага салона можна было выйсці на балкон у бок саду. На верхнім паверсе мелася капліца для дзяцей і гасцей. Усюды густ, чысціня і прадуманы камфорт, і гэта рабіла Царклішкі палац выключэннем сярод шматлікіх рэзідэнцый, дзе звычайна было больш аздобы, чым камфорту, часам не мелася нават пакояў для ўнукаў і гаспадары папярэдзвалі сына і нявестку не браць з сабой дзяцей, бо для іх не будзе месца. Граф Мастоўскі, выхаваны ў Вене маці не ліцвінкай, не быў тым гаспадаром, які запрашае дадому шмат гасцей і ладзіць для іх святы. У англійскім стылі ён дазваляў вольна адчуваць сябе ў яго доме, асабліва сваякам і суседзям. Ён не запрашаў і не трымаў сваіх гасцей але нават заклікаў іх з'ехаць да змяркання з-за дрэннай дарогі і казаў: "Калі хочаце застацца - добра, калі не хочаце - не марудзьце". Недахоп слоў кампенсаваных сваімі манерамі, па-праўдзе, трошкі жорсткімі, але па-іншаму не ўмеў. Яго рухі гарманіравалі з рэзкімі словамі, меў мянушку *wienischer bauer* (ням. "венскі баўэр". - Л.Л.), але калі было трэба, яго дапамога не мела межаў. Жонка графа пані Клемянціна, ціхая і мілая жанчына слабога здароўя, з поўнай дабрыні ўсмешкай і лагодным позіркам вялікіх, круглых, сапфіравых вачэй, змякчала жорсткасць манер мужа. Вочы былі адзінай прывабнасцю яе бледнага, хваравітага твару і рабілі падобнай на сястру Тызенгаўзаву. У вёсцы яна была заўсёды ўпрыгожаная локанамі *a la Sevigne*¹⁵⁶, насіла дыяменты, перлы і бірузу, бо так хацеў муж а жыла яна толькі для яго і кіравалася яго воляй.

Было весела калі ў Царклішках збіраліся тры дамы. Тры сына гаспадара: Артур, Багдан і Эдвард бавіліся з пастаўскімі кузінамі пад наглядом бернардына, абата дэ Буа, які быў жаўнерам 1812 года. Але душой нашай кампаніі з'яўляўся сам гаспадар дома. Гэты яшчэ малады чалавек з коратка падстрыжанай чорнай чупрынай, свежы як паненка, з моцнымі, белымі зубамі, быў ужо вопытным маршалкам, бо быў выбраны на пасаду шляхтай павета і займаў яе ажно дваццаць чатыры гады. "*Vous etes donc ne marechal?*" (фр. "Так, гэта ты маршалак?" - Л.Л.), спытаў яго імператар Аляксандр I, які быў не ўстане сумясціць маладосць з такой адказнай пасадай.

Пецябургска-віленкі тракт дагэтуль яшчэ пралягаў праз Свянцян і царклішкі дзедзіч, маці якога асабіста ведаў цар і вялікія князі, меў за гонар прымаць высокіх гасцей, якія ехалі са сталіцы. Рабіў ён гэта з уласцівай яму і толькі яму манерай (як у анекдоте: "*Petitesse que cela*" - фр. "Якая ж гэта дробязь". - Л.Л.), бо рысай яго характару была праўдзівасць і сумленнасць - яго любілі і паважалі нават тыя, каго ён пакрыўдзіў сваёй празмернай шчырасцю, і нават тыя, каму ён у сваім доме не прапаноўваў ні карт, ні келіха. Сенатарава Агінская, асабіста пакрыўджаная нейкім яго словам, часта казала, што "нягледзячы на гэта, у выпадку судовага разбіральніцтва, я не хацела б іншага суддзі". Нават пурысты ахвотна даравалі яму псаванне мовы, бо ён вырас у Германіі, чытаў толькі французскія газеты і казаў: "Трэба мне было зрабіць ведаць" ("Я павінен быў ведаць") і іншую французшину, з якой сам смяяўся, калі яму тлумачылі, але да канца жыцця не стаў лепш пісаць і гаварыць. Высакародны, з чыстым сэрцам, верны сваёй жонцы, ён аддаваў перавагу кампаніі дам, але пры гэтым бязлітасна іх раздражняў. Царклішкі не былі, як Паставы, прыстанішчам навукі і вытанчанага мастацтва. На сценах тут віселі толькі дзве карціны: партрэт маці з сынам на каленях і нейкая баталія. Не было ў Царклішках і бібліятэкі, але заўсёды выпісвалася шмат газет. Ён разам з жонкай ахвотна іх чытаў і пазычаў суседзям, увесь час быў наладжаны штотыднёвы абмен газетамі з Дабраўлянамі.

Усё бліжэй становіўся дзень 5 жніўня, на які прызначылі шлюб Матыні. Гэта было бачна па вясёлых вачах жаніха і па шчаслівым твары нявесты. Тыднем раней з Варшавы вярнуўся пан Дамброўскі, доктар і сябар пана Маўрыцыя, з карэтай для маладых. У Болкава прыехала сястра жаніха, пані Даміцэля Быхаўцава з мужам і чатырохгадовым сынам Казям. На дзявочы вечар прыехаў граф Канстанты Плягэр, адзіны на ўсю Літву сапраўдны халасцяк, які суправаджаў маладых дам да алтара разам з яшчэ адным старым халасцяком Ястржэнбскім. Іншай

¹⁵⁶ Французская пісьменніца, маркіза дэ Севінье ўвядла ў моду збіраць завіттыя валасы ў пучкі на скронях, рабіць ледзь прыкметную чолку і ўпрыгожваць прычоску невялікі шапачкай - "боне" або карункавай наколкай. - Л.Л.

моладзі не было. Дабраўляны, якія заўсёды імкнуліся сабраць сваіх родных і сяброў, не баяліся вялікай колькасці гасцей. Але маладыя не хацелі мець шмат гасцей і не былі парадны ў сяброў. Дастаткова сказаць, што ў пагодны дзень, які спрыяў святу дажынак, не было сапраўднага вяселля, якое робяць у Літве. Толькі дзве дружкі прышпілілі кветкі толькі двум кавалерам і пану маладому. Усе былі ў белых галыштуках. Маладая панна не плакала і ўпэўненым голасам прасіла прысутных аб дабраслаўленні. Ксёндз-канонік дабраславіў іх каля алтара ў капліцы, і працэсія, якая складалася ўсяго з пятнаццаці чалавек, вярнулася ў пакоі па сходах, з абодвух бакоў упрыгожаных кветкамі. Праз тры дні, у такі ж сонечны дзень, адбыліся пераносіны ў Болкава. Гэтая пятнаццацімільная працэсія у ясны, сонечны дзень, была паўторам у значна меншым маштабе ўезд дзядзкі Рудольфа ў Жалудок. Маладыя ехалі ў шасціконнай карэце праз мястэчка Свір, якое належала Болкаву, і тут іх вітаў кагал, ля брамы маёнтка віталі старыя сяляне, а на ганку - браты.

Болкаўскі дом быў прыгожы! Белы, вясёлы, пад чырвоным дахам і з зялёнымі аканіцамі, ён стаяў на пагорку і дамінаваў над вялікай ваколіцай, возерам Свір і двума мураванымі касцёламі ў Свіры і Засвіры. У невялікіх, але з густам абстаўленых пакоях, новая гаспадыня знайшла мноства сведчанняў пра сябе. Кожнае яе слова, часта сказанае выпадкова, кінутая ёй думка, усе яе нават мімалётныя перавагі і фантазіі, выконваліся ў ладным Болкаве і партрэты с. п. бацькоў Маўрыцыя ў залатых рамах усміхаліся нявестцы. З таго дня пачаўся шэраг ажыўленых дзён паміж Болкава і Дабраўлянамі. Не спыняліся ўзаемныя відзіты, сустрэчы на паўдарозе, сюрпрызы ў лесе. Маладая гаспадыня добра трымала болкаўскі дом, і малады муж песціў яе і дагаджаў ёй.

Трэба памясціць сюды маральна-фізічны партрэт майго швагра. Пані Абрамовічава, аглядаючы яго, яшчэ жаніха, па свецку казала: *"Mathilde sera heureuse, if a des jolis yeux"* (фр. *"Мацільда будзе шчаслівай, у яе будуць шчаслівыя вочы"*. - Л. Л.). І сапраўды, гэтыя блакітныя вочы заўсёды былі лагоднымі, як і выраз твару Маўрыцыя, які нагадваў Напалеона. Яго высокая постаць горбілася за сталом з картамі, апрацаўся свежа і з густам, марудзіў ва ўсім, што рабіў - ад спраў да завязвання галыштука. "Памаленьку і катэгарычна", - было яго прыказкай. Дзесяць міль да Вільні ўлетку ехаў некалькі дзён, кажучы: "Навошта спяшацца, справа не ідзе пра штурм Сандаміра". З Болкава да Дабраўлян пятнаццаць верст у шасціконнай лёгкай карэце яны ехалі больш за дзве гадзіны! Змірыўшыся з гэтым, Матыня брала з сабой у карэту кнігу і чытала - гэтая флегма мужа ўплывала і на жонку. У адным толькі Маўрыцыю не вагаўся, не марудзіў, калі справа ішла пра дапамогу.

"Лідскае піва" атрымала вышэйшую ўзнагароду прэміі "Народная Марка - 2025"

У пачатку снежня традыцыйна праходзіць цырымонія ўзнагароджання прэміі "Народная Марка", дзе пераможца вызначаецца галасамі спажывцоў.

Сёлета "Лідскае" ўдастоілася самай высокай узнагароды - перамогі ў намінацыі "Народнае прызнанне". Гэтая падзея стала вынікам любові і падтрымкі 350 000 беларусаў, якія аддалі свае галасы за наш прадукт.

ТК "Навіны Лідчыны".

"Карункавыя ўзоры зімы"

У Аддзел рамёстваў і традыцыйнай культуры дзяржаўнай установы "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" гасцінна адчыніла дзверы выстаўка дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва "Карункавыя ўзоры зімы".

Экспазіцыя прадстаўлена работамі ўдзельнікаў аматарскіх аб'яднанняў і майстроў аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры, а таксама навучэнцаў Наваградскага дзяржаўнага каледжа. Наведвальнікі адчуваюць чароўную атмасферу казкі, дзе вобразы зімы створаны працавітымі рукамі жанчын-чараўніц. Гэта работы ў тэхніцы выцінанкі-выбівання, рышэлле, вязанне шпідэлкам, роспіс па тканіне, кераміка і інш.

ТК "Культура Лідчыны".

"Крыштальная сняжынка"

ДУА "Першамайская ДМШМ" на VII адкрытым рэгіянальным фэсце-конкурсе дзіцячай творчасці "Крыштальная сняжынка" ў г. Іўе паказала бліскучыя вынікі:

Конан А., лаўрэат 1 ст. (н. Агарак А.В.);
Грышкевіч Д., лаўрэат 1 ст.;
Кавалеўская В., дыпламант 1 ст.;
Бяляўская Д., дыпламант 2 ст. (н. Зубрыцкая І.Л.);
Пашнік Ю., лаўрэат 2 ст. (н. Ягелавічэне І.В.);
Якіменка А., лаўрэат 2 ст. (н. Абрамчык М.Э.);
Тулуп М., лаўрэат 2 ст., (н. Самахвал І.І.);
Трыя "Васількі" (Бакунова Н., Тулуп М., Ясюкайціс Я.), лаўрэат 2 ст.;
Муханюк Е., лаўрэат 3 ст.;
Ясюкайціс Я., лаўрэат 2 ст.;
Тулуп М., дыпламант 1 ст.;
Бакунова Н., лаўрэат 3 ст. (н. Р. Г. Гардзей);
Масла А., лаўрэат 3 ст. (н. Борыс М.П.);
Ансамбль "Smile" - Тыранава М., Клышэйка З., лаўрэат 2 ст.;
Жэбрык К., дыпламант 2 ст. (н. Дукі М.Ч.).

Віншуем пераможцаў!

ТК "Культура Лідчыны".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Адрас рэдакцыі:

231282, г. Ліда, вул. Лётная, 7а.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: sudnik@list.ru, sejlawicz@gmail.com

Газета падпісана да друку 22.12.2025 г.

Фармат А-4.

Аб'ём 2,75 друкаванага аркуша.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета размяшчаецца на сайтах: <http://nslowa.by/>; <http://pawet.net/>; <http://belkiosk.by/>

Дазваляецца самастойная раздрукоўка на паперу.